

Økologisk økonomi - Grunnleggende endringer istedenfor symptombehandling

For å fange opp og håndtere de utfordringene dagens økonomi står overfor er det nødvendig å erstatte mekanistiske konkurransemarkeder med organiske samarbeidsarenaer basert på dialog mellom mennesker med kryssende perspektiver og motstridende interesser.

Ove Jakobsen

Senter for økologisk økonomi og etikk, Handelshøgskolen i Bodø
ove.jakobsen@hibo.no

For å løse finanskrisen anbefales tiltak som stimulerer til økonomisk vekst, samtidig vet vi at fortsatt vekst i økonomien bidrar til å øke de menneskelige fotavtrykk i naturen og dermed forsterke miljøproblemene. For å oppnå attraktive kontrakter "smøres" beslutningstakerne, selv om vi vet at det bidrar til å redusere rasjonaliteten i markedet. I bestrebelsene på å styrke egen konkurransekraft blir viktig informasjon holdt tilbake, selv om vi vet at det undergraver tilliten mellom aktørene. Når løsningen på et problem fører til forverring av andre er det åpenbart at vi har behov for kunnskap som fokuserer på helhet og sammenhenger mer enn deler og detaljer.

For å lykkes med dette er det nødvendig med en omfattende omveltning i vår forståelse av virkeligheten, våre metoder for å søke kunnskap, og vår måte å handle på. Nye ideer har imidlertid vanskeligheter med å vinne frem fordi de stenges ute av "gamle" tanker og fordommer. Mange av de ideene som ligger til grunn for økonomisk handling er basert på nedrivede tankemønstre som vi bruker mer eller mindre ubevisst, ofte uten å reflektere over verken gyldighet eller relevans. Det er derfor nødvendig å starte fra grunnen og se nærmere på den virkelighetsoppfatningen økonomisk teori og praksis bygger på.

Ideen om at virkeligheten er som et avansert urverk har lang tradisjon innenfor europeisk filosofi og vitenskap. Naturen og samfunnet blir forklart ved å vise til naturgitte lovmessigheter som styrer samspillet mellom atskilte deler. Ved hjelp av den "usynlige hånd" sørger markedsmekanismen for at egeninteresse blir omformet til fellesskapets beste. En forutsetning for at marked- og prismekanismene skal virke er at alle verdier omregnes til penger, dermed faller vesentlige deler ved virkeligheten bort. Resultatet blir en

ren forbruksideologi, der forbruket legitimerer seg selv samtidig som kulturelle fellesverdier og naturens egenverdi forsvinner bak et tåketeppe. Når vi på denne måten tilpasser oss markedet i stedet for å ta styringen selv blir vi redusert til avmektige redskaper for markedskreftene. Mekanistiske modeller påvirker med andre ord vår måte å forholde oss til virkeligheten. Livskvalitet forvandles til materiell velferd, eksistensielle utfordringer oversettes til kortsiktige forbruksmål og naturens egenverdi blir omtolket til kun å gjelde markedsverdien av alt fra gulrøtter til olje.

Dersom vi isteden betrakter økonomi ut fra en organisk virkelighetsoppfatning oppdager vi at alt henger sammen slik at relasjoner og prosesser blir viktigere enn atomer og produkter. Markedet fremstår som et nettverk av aktører som er gjensidig avhengige av hverandre. Konsekvensen er at markedsaktørene går over fra å være avmektige tilskuere til å bli medansvarlige deltakere i utviklingen. Økologisk økonomi forankret i en organisk virkelighetsforståelse åpner for grunnleggende endringer i økonomisk teori og praksis. Økologisk økonomi skiller seg fra ny-klassisk økonomi langs flere dimensjoner;

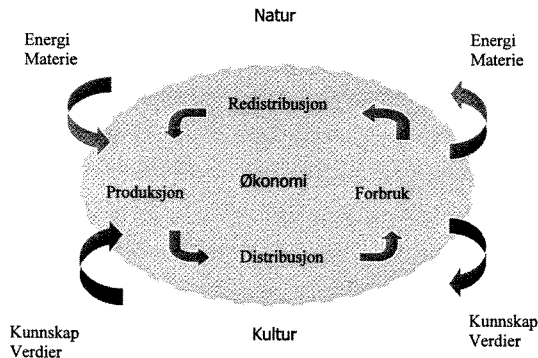
- Fra konkurranse til samarbeid
- Fra del (atomisme) til helhet (holisme)
- Fra verdimonisme til verdipluralisme
- Fra velferd til livskvalitet

For å fange opp og håndtere de utfordringene dagens økonomi står overfor er det nødvendig å erstatte atomiserte konkurransemarkeder med holistiske samarbeidsorganer basert på dialog mellom mennesker med kryssende perspektiver og motstridende interesser. For å sikre gyldighet, relevans og aktualitet er det viktig at de nye ideene er forankret i individuelle

og felles erfaringer. Det er verken ønskelig eller mulig å tvinge gjennom løsninger som ikke har grobunn i menneskenes intuisjoner, følelser og tanker. Økologisk økonomi åpner for verdimangfold gjennom dialogbasert samhandling mellom økonomi, miljø og samfunn. Fra å være et mål i seg selv blir økonomien et middel til å husholdere de tilgjengelige ressursene slik at det blir mulig å realisere "det gode liv" i "det gode samfunn".

Kretsløpsmodellen (fig. 1) illustrerer hvordan økonomisk virksomhet uløselig er knyttet sammen med sosiale og økologiske prosesser. Naturen representerer livsgrunnlaget for alle levende vesener, inkludert mennesket. Alle livsformer er avhengige av å inngå i vitale økosystemer for å overleve samtidig som økosystemenes livskraft forutsetter biologisk mangfold. Dersom antall arter reduseres eller forholdet mellom artene forskyves, svekkes livskraften både individuelt og kollektivt. I dette perspektivet er det lett å oppdage verdien som ligger innbakt i økosystemenes artsmangfold og symbiotiske interaksjon.

Figur 1. Kretsløpsøkonomi (Ingebrigtsen & Jakobsen 2004).

Gjennom tradisjon, integrasjon og sosialisering påvirker kulturen våre grunnverdier og etablerer konteksten for våre handlinger. Kulturen bidrar til utvikling av personlig og kollektiv identitet og utgjør grunnlaget for utvikling av livskvalitet. Dersom kulturen reduseres til en kommersiell vare forvirrer de felles meningskodeksene slik at resultatet kan bli normløshet og identitetskrise. For å sikre en livskraftig kulturell utvikling er det derfor viktig å balansere kulturens kommersielle produkter mot kulturens egenverdi.

Økonomiens viktigste oppgave er å fremskaffe og fordele varer og tjenester som sikrer at alle mennesker får tilfredsstilt sine vitale behov. I tillegg til å utvikle effektive systemer for produksjon, distribusjon,

forbruk og redistribusjon er det nødvendig å finne frem til løsninger som bidrar til rettferdig fordeling av økonomiske goder. Skala setter de fysiske grensene for økonomisk virksomhet, rettferdighet bestemmer hvordan godene skal fordeles og allokering definerer det tekniske mulighetsområdet for økonomien.

Et viktig bidrag i arbeidet med å initiere en kursending i retning av økologisk økonomi er overgangen fra konkurranse til samarbeide som grunnleggende prinsipp for markedsadferd. Gjennom dialogbasert samhandling er det mulig å balansere eventuelle interessenmotsetninger mellom natur, kultur og økonomi på en nyskapende og ansvarlig måte. Opprettelsen av arenaer for dialog bidrar til mangfold både i perspektiver og verdier. Dialog er å dele tanker, erfaringer og meninger for å øke egen og andres forståelse og innsikt. I dialogen gis det rom og tid for refleksjon, denne refleksjonen er nødvendig både for å forstå seg selv og de andre (Ims og Jakobsen 2006).

Refleksjonen gir muligheter for å stille spørsmål ved egne og andres antagelser - hvor man selv stiller med et åpent sinn for å la seg påvirke av ny og ukjent kunnskap, andres holdninger og ideer, og den kunnskap og de ideer som utvikles i løpet av prosessen. I dialogen er det også viktig at den enkelte er i stand til å betrakte seg selv ut fra den andres standpunkt. Dialog bidrar dermed til å utvikle deltakernes empatiske evner, noe som er helt avgjørende for å forstå sammenhenger og helheter. På denne måten erstattes konkurransemarkedets en-dimensjonale informasjonssystem med en beslutningsarena basert på verdimangfold. I praksis bør alle involverte personer eller grupper som direkte eller indirekte blir berørt av bedriftenes virksomhet (interessenter) trekkes inn i de diskursive prosessene.

Referanser

- Ims, K. & O. Jakobsen. 2006. Cooperation and Competition in the Context of Organic and Mechanic Worldviews - A Theoretical and Case based Discussion. *Journal of Business Ethics* 66:19-32.
- Ingebrigtsen, S. & O. Jakobsen. 2004. *Økonomi, natur og kultur*, Abstrakt forlag, Oslo. 161 s.